ELMİ TƏDQİQAT Beynəlxalq Elmi Jurnal. İyun 2026, Cild: 6, Sayı: 6, s. 139–143
SCIENTIFIC RESEARCH International Scientific Journal. June 2026, Volume: 6, Issue: 6, pp. 139–143
DOI: https://doi.org/10.36719/2789-6919/60/139-143

Narsist şəxsiyyət tipində empatiya və özünə münasibətin psixoloji xüsusiyyətləri

Sara Rəhimli

Xülasə. *Məqalə narsist şəxsiyyət tipində empatiya və özünə münasibətin psixoloji xüsusiyyətlərinin araşdırılmasına həsr olunmuşdur. Narsizm özünü xüsusi və üstün hesab etmə, yüksək qiymətləndirilmə ehtiyacı, diqqət mərkəzində olmağa meyillilik və şəxsiyyətlərarası münasibətlərdə müəyyən çətinliklərlə xarakterizə olunan şəxsiyyət xüsusiyyətləri sistemi kimi təqdim edilir. Mövzunun aktuallığı narsist xüsusiyyətlərin fərdin emosional və sosial fəaliyyətinə göstərdiyi təsirlərlə əsaslandırılır. Empatiya və özünə münasibət isə bu şəxsiyyət tipinin formalaşması və təzahürlərinin anlaşılmasında mühüm psixoloji göstəricilər kimi nəzərdən keçirilir.*

Təhlillər göstərir ki, narsist xüsusiyyətlər empatiyanın müxtəlif komponentləri ilə əlaqəlidir. Belə şəxslərdə başqalarının emosional vəziyyətini hiss etmə və paylaşma qabiliyyəti zəifləyə bilər ki, bu da sosial münasibətlərdə anlaşılmazlıqların yaranmasına səbəb olur. Eyni zamanda, bəzi hallarda başqalarının düşüncə və niyyətlərini anlamağa yönəlmiş koqnitiv empatiya bacarıqları qorunub saxlanılır və fərdi məqsədlərin reallaşdırılmasına xidmət edir. Bu xüsusiyyətlər narsist davranışların mahiyyətinin daha dərindən anlaşılmasına imkan yaradır.

Açar sözlər. *narsist şəxsiyyət, empatiya, özünə münasibət, özünüqiymətləndirmə, şəxsiyyətlərarası münasibətlər*

Odlar Yurdu Universiteti, magistrant, Bakı, Azərbaycan
E-poçt: rahimli.sara@mail.ru
Daxil oldu: 4 Mart 2026; Qəbul edildi: 7 İyun 2026; Onlayn dərc edildi: 30 İyun 2026
© Müəllif(lər) 2026. Bu, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 Beynəlxalq Lisenziyası (CC BYNC 4.0) şərtləri altında paylanan açıq girişli məqalədir.

Psychological Characteristics of Empathy and Self-Attitude in Narcissistic Personality Type

Sara Rahimli

Abstract. *This article is devoted to the study of the psychological characteristics of empathy and self-attitude in individuals with narcissistic personality traits. Narcissism is considered a system of personality characteristics marked by a sense of uniqueness and superiority, a strong need for admiration, a tendency to seek attention, and certain difficulties in interpersonal relationships. The relevance of the study is determined by the impact of narcissistic traits on an individual's emotional and social functioning. Empathy and self-attitude are examined as important psychological indicators for understanding the development and manifestations of narcissistic personality traits.*

Research findings indicate that narcissistic traits are associated with different components of empathy. Individuals with pronounced narcissistic characteristics may demonstrate a reduced ability to perceive, experience, and share the emotional states of others, which can contribute to misunderstandings and difficulties in social interactions.

At the same time, cognitive empathy, which involves understanding the thoughts and intentions of others, may remain relatively intact and can be utilized in the pursuit of personal goals. These distinctions between affective and cognitive empathy provide a deeper understanding of the psychological nature of narcissistic behavior.

Keywords: *narcissistic personality, empathy, self-attitude, self-esteem, interpersonal relationships.*

Odlar Yurdu University, Master's student, Baku, Azerbaijan
E-mail: rahimli.sara@mail.ru
Received: 4 March 2026; Accepted: 7 June 2026; Published online: 30 June 2026
© The Author(s) 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

Giriş

Şəxsiyyət psixologiyasında fərdi xüsusiyyətlərin emosional və sosial davranışlara təsirinin araşdırılması aktual elmi istiqamətlərdən biri hesab olunur. Bu kontekstdə narsist şəxsiyyət xüsusiyyətləri son dövrlərdə tədqiqatçıların xüsusi maraq göstərdiyi mövzular sırasındadır. Müasir cəmiyyətdə özünü təqdimetmə imkanlarının genişlənməsi, fərdi uğurların və sosial tanınmanın ön plana çıxması narsist meyillərin daha çox müşahidə olunmasına şərait yaratmışdır. Buna görə də narsist şəxsiyyət tipinin psixoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi həm nəzəri, həm də praktik baxımdan əhəmiyyət daşıyır.

Narsist şəxsiyyət özünə həddindən artıq dəyər vermə, xüsusi statusa malik olduğuna inanma, başqalarının diqqət və rəğbətini qazanmağa çalışmaq kimi xüsusiyyətlərlə səciyyələnir. Belə şəxslər çox zaman öz nailiyyətlərini ön plana çıxarmağa meyilli olsalar da, onların sosial münasibətlərində müəyyən problemlər meydana çıxa bilər. Xüsusilə digər insanların hiss və ehtiyaclarını nəzərə almaqda çətinliklər empatiya proseslərinin xüsusiyyətləri ilə əlaqələndirilir.

Empatiya fərdin başqalarının emosional vəziyyətini anlamaq və həmin vəziyyətə uyğun emosional reaksiya göstərmək qabiliyyəti kimi qiymətləndirilir. Özünə münasibət isə insanın öz şəxsiyyəti, bacarıqları və sosial dəyəri haqqında formalaşdırdığı təsəvvürlər və qiymətləndirmələr sistemini əhatə edir. Elmi araşdırmalar göstərir ki, narsist xüsusiyyətlər empatiyanın səviyyəsi və özünə münasibətin xarakteri ilə sıx bağlıdır. Bu şəxslərdə özünü yüksək qiymətləndirmə meyilləri müşahidə olunsa da, həmin qiymətləndirmə bəzən xarici təsdiq və sosial rəydən asılı olur. Eyni zamanda, empatiyanın emosional aspektlərində müəyyən məhdudiyyətlər özünü göstərə bilər.

Metodlar

Empatiya insanın digər şəxslərin emosional vəziyyətini anlamaq, onların hisslərini paylaşmaq və həmin hisslərə uyğun davranış nümayiş etdirmək qabiliyyətidir. Elmi araşdırmalar narsist xüsusiyyətlərə malik şəxslərdə empatiyanın, xüsusilə onun emosional komponentinin zəif inkişaf etdiyini göstərir. Belə şəxslər başqalarının hisslərini dərk etməkdə çətinlik çəkə və ya bu hisslərə qarşı kifayət qədər həssaslıq nümayiş etdirməyə bilərlər. Bununla yanaşı, koqnitiv empatiya – yəni başqalarının düşüncə və niyyətlərini anlama bacarığı – müəyyən hallarda qorunub saxlanılır və sosial münasibətlərdə fərdi məqsədlərin həyata keçirilməsinə xidmət edə bilir.

Özünə münasibət narsist şəxsiyyətin formalaşmasında mühüm rol oynayan amillərdən biridir. Narsist fərdlər, adətən, özlərini yüksək qiymətləndirsələr də, bu özünüqiymətləndirmə həmişə sabit xarakter daşımır. Onların özlərinə verdiyi dəyər çox vaxt xarici təsdiqdən, sosial rəydən və ətraf mühitin

münasibətindən asılı olur. Bu səbəbdən tənqid, uğursuzluq və ya rədd edilmə halları belə şəxslərdə güclü emosional reaksiyalar yarada bilər.

Nəticələr

Narsist şəxsiyyət tipi müasir klinik və şəxsiyyət psixologiyasında özünəməxsus intrapsixik təşkilatlanma ilə xarakterizə olunan kompleks bir fenomen kimi nəzərdən keçirilir. Bu tip şəxsiyyətdə əsas diqqət "Mən" obrazının formalaşması, özünə dəyər sisteminin sabitliyi və interpersonal münasibətlərdə emosional qarşılıqlı təsirin xüsusiyyətlərinə yönəlir. Narsizm çox vaxt özünüdəyərləndirmənin həssaslığı və xarici təsdiqə yüksək asılılıq fonunda formalaşan psixoloji struktur kimi izah edilir (Kernberg, 1975; Kohut, 1971).

Narsist şəxsiyyət tipində empatiya funksiyası, adətən, diferensial və məhdud xarakter daşıyır. Bu fərdlər başqalarının emosional vəziyyətini idrak səviyyəsində qismən anlaya bilsələr də, affektiv empatiya — yəni emosional rezonans və empatik rezonansın dərin forması — zəif inkişaf etmiş olur. Bu hal "empatik kəsir" kimi interpretasiya edilir və narsist şəxsin daha çox öz daxili ehtiyaclarına yönəlməsi ilə əlaqələndirilir (Akhtar, 1989; Davis, 1980; Freud, 1914; Millon, 1996). Nəticə etibarilə, empatiya bəzi hallarda instrumental xarakter daşıyır və sosial məqsədlərə nail olmaq üçün vasitə kimi istifadə oluna bilir.

Narsist şəxsiyyət strukturunda özünə münasibət (self-relation) ambivalent və qeyri-sabit xarakter daşıyır. Bir tərəfdən, fərd özünü idealizə edilmiş, üstün və xüsusi bir "Mən" kimi qavrayır; digər tərəfdən isə bu özünüdəyər sistemi xarici təsdiqə həddindən artıq həssas olur. Bu səbəbdən narsist fərdlərdə özünəinam stabil deyil və sosial rəylərdən asılı olaraq kəskin dəyişikliklər göstərə bilir (Raskin & Terry, 1988). Tənqid və rədd edilmə halları isə çox zaman narsistik qəzəb, utanc və ya devalvasiya reaksiyaları ilə müşayiət olunur (Kernberg, 1975).

Empatiya çatışmazlığı ilə qeyri-sabit özünə münasibət arasında funksional qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. Şəxsin öz "Mən" obrazını qoruma ehtiyacı başqalarının emosional ehtiyaclarını ikinci plana keçirməsinə səbəb olur. Bu isə interpersonal münasibətlərdə ya idealizasiya, ya da devalvasiya kimi polarizə olunmuş münasibət modellərinin formalaşmasına gətirib çıxarır (Kohut, 1971).

Narsist şəxsiyyət tipində, həmçinin, geniş spektrli psixoloji müdafiə mexanizmləri müşahidə olunur. İdealizasiya, devalvasiya, inkar və proyeksiya kimi müdafiə mexanizmləri özünə dəyərin qorunmasına xidmət edir. Lakin bu mexanizmlərin uzunmüddətli dominantlığı empatiya funksiyasının daha da zəifləməsinə və emosional yaxınlıq qurma qabiliyyətinin məhdudlaşmasına səbəb olur (Pincus & Lukowitsky, 2010).

Nəticə etibarilə, narsist şəxsiyyət tipində empatiya əsasən idrak səviyyəsində məhdudlaşan, affektiv komponenti zəif olan bir psixoloji funksiya kimi çıxış edir. Özünə münasibət isə xarici təsdiqə bağlı, dəyişkən və müdafiəedici xarakter daşıyan psixoloji sistem kimi formalaşır. Bu iki əsas komponentin qarşılıqlı təsiri narsist şəxsiyyətin sosial davranış modelini və emosional tənzimləmə xüsusiyyətlərini müəyyən edən əsas amillərdən biridir (Kernberg, 1975; Kohut, 1971; Akhtar, 1989).

Müzakirə və Nəticə

Narsist şəxsiyyət tipində empatiya səviyyəsinin və özünə münasibətin psixoloji xüsusiyyətlərinin empirik şəkildə araşdırılması üçün müxtəlif empirik testlərdən istifadə etmək olar. Bu psixodiaqnostik metodlar hər biri ayrı psixoloji göstəricini ölçərək problemin müxtəlif tərəflərinin daha dəqiq anlaşılmasına imkan yaradır.

İlk olaraq, Interpersonal Reactivity Index (IRI) – Davis (1980) empatiyanı çoxölçülü şəkildə qiymətləndirən bir testdir. Bu metod vasitəsilə həm idrak empatiyası (başqasının emosional vəziyyətini anlama bacarığı), həm də affektiv empatiya (başqasının hisslərini emosional olaraq paylaşma meyli) öyrənilir. Tədqiqat çərçivəsində bu test narsist şəxsiyyət xüsusiyyətləri olan fərdlərdə empatiyanın hansı komponentinin daha zəif olduğunu və empatiya strukturunda hansı balanssızlığın mövcud olduğunu müəyyən etməyə kömək edir.

İkinci olaraq, Basic Empathy Scale (BES) – Jolliffe & Farrington (2006) empatiyanın emosional və idrak aspektlərini daha sadə formada ölçmək üçün istifadə olunur. Bu şkala fərdlərin emosional reaksiyalarını və başqalarının hisslərini tanıma bacarıqlarını qiymətləndirir. Araşdırmada bu metod narsist şəxslərdə emosional empatiyanın nə dərəcədə zəif olduğunu və idrak empatiyası ilə bu boşluğun kompensasiya olunub-olunmadığını göstərmək üçün tətbiq edilir.

Üçüncü olaraq, Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) – Rosenberg (1965) fərdin özünə dəyər hissini və ümumi özünüqiymətləndirmə səviyyəsini ölçür. Bu test vasitəsilə narsist şəxsiyyətlərdə özünə münasibətin sabit və ya dəyişkən xarakter daşıması, həmçinin, özünə hörmətin ümumi səviyyəsi müəyyən olunur. Burada əsas məqsəd özünə dəyərin xarici təsdiqlə nə dərəcədə əlaqəli olduğunu aydınlaşdırmaqdır.

Dördüncü olaraq, Self-Concept Clarity Scale (SCCS) – Campbell və həmkarları (1996) fərdin öz "Mən" obrazının aydınlıq və sabitlik dərəcəsini ölçür. Bu metod narsist şəxsiyyət strukturunda tez-tez rast gəlinən özünüqavramada qeyri-sabitlik və daxili ziddiyyətlərin empirik şəkildə üzə çıxarılmasına xidmət edir.

Beşinci olaraq, Narcissistic Personality Inventory (NPI) – Raskin & Hall (1979) narsist xüsusiyyətlərin ümumi səviyyəsini müəyyən etmək üçün istifadə olunur. Bu test fərdin özünü üstün görmə, grandioz meyillər, liderlik iddiaları və sosial təsdiqə ehtiyac kimi xüsusiyyətlərini ölçür. Nəticələr empatiya və özünə münasibət göstəriciləri ilə müqayisə edilərək onların qarşılıqlı əlaqəsi təhlil edilir.

Nəticə etibarilə, hər bir metod tədqiqatın fərqli bir aspektini izah edir: empatiyanın quruluşu, emosional reaksiyaların səviyyəsi, özünə münasibətin sabitliyi və narsistik xüsusiyyətlərin ümumi dərəcəsi. Bu yanaşma nəticələrin daha sistemli və kompleks şəkildə şərh olunmasına imkan yaradır.

Narsist şəxsiyyət tipində empatiya əsasən zəif və daha çox idrak səviyyəsində məhdudlaşır, affektiv empatiya isə aşağı olur. Özünə münasibət isə xarici təsdiqdən asılı, qeyri-sabit və müdafiəedici xarakter daşıyır. Ümumilikdə, empatiya çatışmazlığı və özünə dəyərin kövrəkliyi bu şəxsiyyət tipinin əsas psixoloji xüsusiyyətlərini təşkil edir.

Ədəbiyyat

1. Akhtar, S. (1989). Narcissistic personality disorder: Descriptive features and differential diagnosis. *American Journal of Psychiatry*.
2. Campbell, J. D., et al. (1996). Self-concept clarity: Measurement and correlates. *Journal of Personality and Social Psychology*.
3. Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*.
4. Freud, S. (1914). *On narcissism: An introduction*.
5. Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*.
6. Kernberg, O. F. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. Jason Aronson.

7. Kohut, H. (1971). *The analysis of the self*. International Universities Press.
8. Millon, T. (1996). *Disorders of personality: DSM-IV and beyond*. Wiley.
9. Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*.
10. Raskin, R., & Hall, C. S. (1979). *A narcissistic personality inventory*. Psychological Reports.
11. Raskin, R., & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*.
12. Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.